

אבותינו אמץ

סוגיות עיוניות בתורת רבינו
אגדות חז"ל - תולדות התנאים

תשורה וספר לימוד
ישיבת הקיץ צעירי ליובאוויטש

במסגרת מפעלי הקיץ "גן ישראל - ארץ הקודש" שע"י אגודת קרית חב"ד בעיה"ק צפת ת"ו
וע"י מרכז חב"ד ליובאוויטש תל-אביב.

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושנים לבריאה

תוכן עניינים:

3	פתח דבר
5	מבוא
17	איתני ארץ
19	פרק ראשון: הלל ובני בתירא
40	פרק שני: בית הלל ובית שמאי
53	פרק שלישי: רבן יוחנן בן זכאי
76	פרק רביעי: רבי עקיבא וחבריו
99	פרק חמישי: רבן גמליאל וחכמים
118	פרק שישי: רבן שמעון בן גמליאל ורבי מאיר
135	פרק שביעי: רבי יהודה הנשיא
153	חסידות
155	ד"ה ואלה המשפטים תשי"א
173	ד"ה כי תשא תשי"א
195	הקהל
197	פרק א
205	פרק ב
207	פרק ג
216	פרק ד
222	פרק ה
229	הגהות
247	לקוטי שיחות

פתח דבר

בשבח והודי' להשי"ת הננו מגישים בפני קהל תלמידי התמימים שי' דישיבת הקיץ 'צעירי ליובאוויטש' את ספר הלימוד 'איתני ארץ', בו מובאות כמה וכמה סוגיות מחיי התנאים ומשנתם, כפי שנתבארו בתורתו של נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ספר זה יוצא בהמשך בהמשך לספרים שיצאו על ידינו בעבר: תורתו אמת, בחצרות בית ה', על גאולתנו, הלכה כמותו, חידושים על מסכת תמיד, וקבצי הביאורים בענייני: תפילה, שבת, סת"ם ועוד.

בתחילת הספר הוצב מבוא כללי על התנאים ותורתם במשנת רבינו, כהקדמה לסוגיות.

הסוגיות עצמן סודרו לפי סדר הדורות, החל מהלל הזקן וכלה ברבי יהודה הנשיא מסדר המשנה וחותם תקופת התנאים, כשבתחילת כל סוגיא מובא רקע כללי על התנא, חכמי דורו ומאורעות תקופתו. הסוגיא עצמה מורכבת מסיפור מחיי התנא המובא בגמרא, עיונים בדברי הראשונים בסוגיא וביאוריו של כ"ק אדמו"ר בנושא.

מטרה נוספת לספר זה, הוא לימוד שיטתו של הרבי כיצד יש ללמוד סוגיא של "אגדתא" בש"ס.

הסוגיות הוכנו על ידי צוות ההדרכה של ישיבת הקיץ תלמידי התמימים דישיבת תות"ל המרכזית בכפר חב"ד, התמימים: מנחם מענדל שי' בוטמן, יוסף יצחק שי' גבאי, חנני' יוסף שי' הלפרין, שניאור זלמן שי' הרצל, מנחם מענדל שי' יעקובוביץ'. ארי' זאב שי' ליפסקר, משה יהודא שי' מנדלסון, מנחם מענדל שי' קפלן.

בעמדנו בימים הסמוכים לכ"ף מנחם-אב, יום ההילולא של הגה"ח המקובל וכו' ר' לוי יצחק זי"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר, ובהתאם לבקשת רבינו: "עלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש וכו' - ללמוד... מתורתו", לאחר כל סוגיא מופיע המדור "בן יכבד אב" ובו ביאור מתורתו של ר' לוי יצחק בקשר לשמו ועניינו של התנא בו עוסקת הסוגיא. המדור נערך ע"י הת' ישראל שי' בלוי.

לאחר מכן ישנו מדור משיח וגאולה, ובו "ווארט" קצר מתורת רבינו בענייני משיח וגאולה השייכים לאותו תנא – בהתאם להוראתו המפורסמת של כ"ק אדמו"ר להוסיף בלימוד ענייני גאולה ומשיח.

בהמשך הספר הובאו שני מאמרים ללימוד בסדרי חסידות, הם ד"ה ואלה המשפטים וד"ה כי תשא תשי"א, עם ביאור מקיף שנכתב ע"י הת' הלל שי' גואטה. תודתנו לוועד הנחות בלה"ק על עזרתם הרבה.

נמצאים אנו בימי ההכנה לשנת ה'הקהל', וכידוע חביבותו של הרבי לשנה מיוחדת זו, בקשר לכך הוכן שער שלם ובו מאסף נרחב המבאר בצורה ברורה את מצוות הקהל בשיטת הרבי. השער נערך על ידי: הת' שלום דובער שי' אשכנזי והת' לוי יצחק שי' נקי.

לחביבותא דמילתא, בספר ישנו גם שער 'הגהות' ובו צילומים עם פענוח מלא של ב' ההגהות לשיחת ט"ו תמוז תשמ"ו, "ע"ד המהדורות דספר הי"ד". חלק מהצילומים המובאים כאן הם בפרסום ראשון, במיוחד עבור ישיבת הקיץ. תודתנו נתונה להרה"ת לוי יצחק שי' הולצמן, שנתן לנו באדיבותו את הצילומים.

בסיום הספר הובא שער "כ' אב תשל"א" ובו שתי שיחות מוגהות מתוך התוועדות שהרבי ערך ביום ההילולא כ' מנחם אב תשל"א. את השיחות ילמדו בסדר השיחות כהכנה לשידור התוועדות זו ביום כ' מנחם אב בישיבת הקיץ. יצויין שתוכן שיחות אלו משלימות את שער הסוגיות, בבארם את שיטות בית שמאי ובית הלל. תודתנו נתונה ל'תורת חב"ד לבני הישיבות' על הרשות להשתמש בקובץ שהכינו על שיחות אלו.

עריכת הספר נעשתה ע"י הת' מנחם מענדל שי' יעקובוביץ'. העריכה הכללית וכתבת המבוא נעשתה על ידי ראש ישיבת הקיץ צעירי ליובאוויטש, הרב אליהו שי' שוויכה.

ויה"ר שישבת הקיץ תפעל את פעולתה ותחנך דור של תמימים חסידיים, יראי שמים, למדנים ומסורים בלב ונפש לכ"ק אדמו"ר, שישלימו את כוונתו הק', ועל ידי זה, ובפרט על ידי העיסוק בדברי רבינו אודות תורתם של התנאים, יתקיים כבר הייעוד "גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם" שדרשוהו חז"ל על לימוד המשניות – תורתם של התנאים, ונזכה לחזות בזיו פניו של מלכנו "מלך ביפיו" ולשמוע מפיו "תורה חדשה" תיכף ומיד ממש!

ישיבת הקיץ צעירי ליובאוויטש

ה' מנחם אב תשפ"ב
יום ההילולא של האריז"ל החי
כפר חב"ד, אה"ק

מבוא

חלק האגדה שבתורה

המדרש אומר "רצונך שתכיר את מי שאמר והיה העולם למוד אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו" (ספרי עקב כ"ב).

חלק האגדה בדברי חז"ל טעון לימוד, "למוד אגדה", ועל ידי הלימוד ניתן ללמוד עומק חדש בסוגיית הגמרא.

בהתוועדות כ"ף מנ"א ה'תשל"ד ערך כ"ק אדמו"ר הדרן על מסכת מכות, ההדרן הוגה בשילוב שיחת ההמשך ונדפס בלקוטי שיחות חלק י"ט שיחה לשבת נחמו. בשיחה זו אנו רואים התווית דרך בשיטת הלימוד של הרבי, גם סיפור בגמרא הוא סוגיא עיונית, שאף ממנו ניתן ללמוד.

בשיחה הרבי מבאר את סיפור התנאים המופיע בסיום מסכת מכות, ומבאר הרבי:

"למרות שקמע הגמרא הנ"ל הוא מחלק האגדה שבתורה, וקיים כלל שאין למדים הלכה מאגדה (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), הרי זהו כאשר הלימוד מהאגדה סותר להלכה, אך כשאין סתירה, ניתן ללמוד הלכה מאגדה ולהסתמך על כך.

ועוד: אף אם תאמר שאין למדים מאגדה הלכה למעשה בפועל, הרי סברה בהלכה ניתן ללמוד.

נוסף על כך, הרי בענייניו אין אלה דברי אגדה בלבד, אלא מעשה רב, כפי שגדולי התנאים נהגו בפועל, והברייתא מונה את שמותיהם, ומוכן שנכללות כאן סברות הנוגעות להלכה".

זאת מלבד הדיוק הכללי של הרבי בכל ענייני תורה שבעל פה, וכפי שהרבי ביאר בהתוועדות כ"ף מנ"א ה'שי"ת:

"פשיטא שגם בתושבע"פ הלשון מדוייק ביותר, ועד שמדיוק הלשון יכולים להוציא תילי תלים של ענינים".

והנה, אף על פי שזה חידוש גדול לדייק בתורה שבע"פ, הרבי לומד את זה כ"פשיטא", היינו שפשוט שזה כך, היתכן שדבר כה מחודש הוא כה פשוט? אלא, כשמסתכלים על התורה כתורת ה' וכחכמת ה', לא יתכן שיש דבר בתורה שהוא אינו מדוייק, שהרי זה חכמת ה', אלא הכל מדוייק לפרטי פרטיו.

תנאים ומשנתם

חידוש נוסף בתורת הרבי הוא הקשר בין התנאים אומרי המאמר, לתוכן המאמר. לעיתים הקשר הוא בין שמו של התנא או אישיותו של התנא לאמרתו. לדוגמא, היותו של רבי עקיבא בן גרים קשור לדברי תורתו במקומות רבים, לאידך חברו רבי ישמעאל היה כהן וזה מקור לדברי תורתו במקרים רבים.

גם מאורעות חיי התנא קשורים לדבריו, לדוגמא רבן יוחנן בן זכאי שהיה בחורבן מדבר על עבד עברי בקשר למצב שהיה באותו הזמן, וכן הלאה.

שיחות רבות כאלו יש בביאורי הרבי לפירש"י על התורה, כל פעם שרש"י מביא את שם בעל המאמר זה בכדי לבטא תוכן, וכן בביאורי הרבי לפרקי אבות, שם הרבי מקשר את חיי התנא עם משנתו, בכל משנה ומשנה.

אבל לא רק, גם בביאורי הסוגיות, בהדרנים עמוקים על מסכתות ועוד, הרבי מסיים את ההדרן או את השיחה בביאור הקשר בין התנא לחידוש סוגייתו. הפלא ופלא.

התנאים ושורש נשמתם

רבות מופיע בחסידות על מעלת נשמת התנאים, ולדוגמא אדה"ז מבאר (סידור עם דא"ח שער המועדים): "וזה שאנו מוצאים גם בנשמת התנאים ואמוראים שהיו יכולים לעשות ניסים לפי שעה הצריכה להם, משום דבחינת החכמה עיקר, וכל צירופי אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, וכל העולמות שורשם הוא מבחינת אמא.. ובחינת הבינה טפל לגבי אור אבא, ולכן ביכולתם להפוך גם שורש הצירופים כולם מהיפוך להיפוך..

ולכן רבי חנינא בן דוסא, רצה להפוך הצירופים של שמן וחומץ.. ועד"ז רבי פנחס בן יאיר שאמר גינאי חלוק לי נהרא. והכל מטעם שנקראו עיני העדה, שלמעלה מבחינת אור אמא. ולכן ביכולתם גם כן לשנות סדרי המועדים אפילו המה מוטעין בדבר כנ"ל, לדחות יום הפסח בזמן אחר וכיוצא".

ובלקוטי תורה פרשת תזריע מבאר אדה"ז מאמר שלם על עניינם של התנאים, ובתחילתו מקשה: "וצריך להבין ענין התנאים ואמוראים שאנו רואים את המופתים העצומים שהיו יכולים לעשות כמו ברבי פנחס בן יאיר מ"ק דחולין שאמר גינאי נהרא חלוק לי מימיך ומיד נתקיים מה שבהתאסף יחד משה רבינו וששים רבוא ישראל גבי קריעת יום סוף היה זה פלא. וכן אמרו זוטרא דבכו מחיה מתים וזכו לכל זה על ידי עסק תורתם".

ומבאר אדה"ז ביאור נפלא, מאמר שלם, כיצד התנאים עשו ומופתים, ועל עניינם של התנאים ושורש השגתם, "כי התנאים ואמוראים היו תורתם אומנתם הכל להמשיך מכתר עליון מלמעלה למטה מבחינת סובב כל עלמין לבחינת מלכות שהוא בחינת ממלא כל עלמין".

ובתורה אור פרשת שמות בתחילתו: "בחינת הביירוים הוא על ידי התנאים בעלי המשנה וכמו שכתוב והאיתנים מוסדי ארץ. איתנים אותיות תנאים שהם המייסדים את הארץ בחינת תורה שבעל פה וכמו שכתוב משכיל לאיתן שממשיכים מבחינת משכיל".

וזה המקור לציטוט שעל גב ספר זה, ממאמר ד"ה להבין עניין רשב"י תשמ"ה: "דהנה כתיב "והאיתנים מוסדי ארץ", איתנים אותיות תנאים, הם המייסדים את התורה שבעל פה שנקראת בשם ארץ, היינו שממשיכים בחינת איתן בתורה שבעל פה".

ומשם שמו של ספר זה "איתני ארץ", על שם התנאים שהם מייסדי התורה שבעל פה – ארץ.

פסיקה על פי שורשם

הזהר (ח"ג דף רמה) מבאר שהתנאים פסקו על פי שורש נשמתם וכפי שמביא זאת אדמו"ר הזקן בהקדמת התניא: "והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו, מצאנו ראיון מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש, ואלו דברי אלהים חיים, לשון רבים, על שם מקור החיים לנשמות ישראל, הנחלקות דרך כלל לשלושה קווין: ימין, ושמאל, ואמצע, שהם חסד וגבורה וכו'. ונשמות ששרשן ממדת חסד, הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע".

ובביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי: "כל התנאים ואמוראים היה פסק דין שלהם רק על פי מבטם בשרש החכמה שבתורה כמו שהיא למעלה".

ומקשה על כך הרבי בשיחת י"א ניסן תשל"ג, (תורת מנחם חלק עב עמוד 44):

שלכאורה הרי זה היפך הכלל שהתורה "לא בשמים היא", ו"אין משגיחין בבת קול", וכיצד הם פוסקים לפי שורש נשמתם?

ובפרט בנוגע לרבי מאיר, "שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה" ומבארת הגמרא בעירובין דף יג, שאין הלכה כמותו כי "לא יכלו חבריו לעמוד על סוד דעתו", ו"א"כ אינו מובן, וכי משום

שאצל חכמים חסר בהבנת שכלו של רבי מאיר, צריך להשתנות הדין? – זהו דבר שלכאורה אין לו שום מקום בהסברה?

אלא מבאר הרבי:

פסק ההלכה בנוגע לפועל צריך להיות לפי השכל של הרב, להתבונן בשכלו ולהגיע לידי הכרעה. ולכן באותם ענינים שירדו חכמים לסוף דעתו של רבי מאיר, היינו, שהונח הדבר בשכלם ונעשה הדעה שלהם, אזי ההלכה כרבי מאיר, כיון שכך סובר לא רק רבי מאיר, אלא גם עוד חכם ועוד חכם ועד שזוהי דעת הרבים.

אבל כשחכמים שומעים את סברתו של רבי מאיר ואינם עומדים על סוף דעתו, אלא הענין נשאר אצלם בספק, מבלי שיוכלו להכריע בשכלם, ואדרבה, מאיזה טעם שיהיה נוטים יותר להכריע היפך דעתו של רבי מאיר, לא מועיל ענין של אמונה, ולא מועיל מה שיודעים את מעלתו של רבי מאיר שהוא "מאיר עיני חכמים", עליו לומר את הדעה שלו, ולא את דעתו של הרב.

ועד"ז בנוגע לתנאים ואמוראים שפסקו דין למטה כפי מה שראו מצד שורש נשמתם למעלה:

אילו היתה רק ראייה מצד שורש הנשמה למעלה, או כסיפור הגמרא ש"יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו", אבל בשכלו אינו מביין זאת – אינו יכול לפסוק ולומר שזוהי סברתו על פי שכל.

אבל כאשר התנאים ואמוראים ראו מצד שורש נשמתם מהו הפסק דין למעלה ואחר כך ישבו ללמוד את ההלכה למטה, עד שנתקבל הענין בשכלם, אין זה פסק דין מצד בשמים, זו הייתה רק הסיבה הראשונה, אבל לאחרי שנמשך ונתקבל בשכלו כפי שנמצא בגופו בתור חבר הסנהדרין או חבר בית דין של תנא או אמורא פלוני, שוב אין זה פסק דין מצד "בשמים", אלא פסק דין מצד השכל שלמטה".

וממשיך הרבי ומבאר ביאור נפלא, כיצד זה מסדר ההסברה של אמורא אומר דבר של תנא אחר, לא בשם אמרו, כי לאחר שזה נהפך להיות חלק משכלו הוא, הרי זה כבר דבר שבשכלו.

ובשיחת ש"פ אחרי באותה שנה, המשיך הרבי לבאר ענין זה והביא לכך משל נפלא, (תורת מנחם חלק עב עמ' 143):

לאחרי שהתנאים והאמוראים ראו את העניינים בשורשם למעלה, הרי זה נמשך ונתלבש בשכלם הם, היינו שראיית העניינים למעלה רק סייעה להם לידע לאיזה כיוון, קו הימין או קו השמאל כו', להפנות את ידיעת שכלם להתבונן בדבר בכדי לבוא למסקנת ההלכה.

והמשל לזה: בשעה שאדם נמצא בחדר חשוך, אינו יודע היכן נמצא דלת או חלון והיכן נמצא בור וכיו"ב, וצריך למשש וכו' עד שמתברר אצלו כל דבר, ואילו כשיש אור, אזי לא

צריך למשש ולחפש אלא רואה מיד היכן היא הדלת, אבל לאחרי זה צריך לפתוח את הדלת ולהיכנס פנימה.

ודוגמתו בנמשל: שראיית העניינים בשורשם למעלה, חסכה מהתנאים והאמוראים הצורך לפלפל ולדחות סברות שונות כיון שראו מיד את העניין כפי שהוא לאמיתתו, ואז היו יכולים להתבונן ולהתעמק בלימוד העניין לאשורו, באופן שנתעצם בשכלם הם כהבנה גמורה, ועל פי זה פסקו ההלכה בפועל.

ועד"ז ביאר הרבי במקום אחר בנוגע למשנה על מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל עליה נאמר במשנה במסכת אבות פרק ה: כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו.

הרבי מסביר על כך, שהראיה שהיא לשם שמים, שהרי מבאר אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה, שהטעם שבית שמאי פסקו לחומרא זה מפני שכדברי הזהר שורשם מהגבורות ולכן נוטים לחומרא, ובית הלל לקולא מפני ששורש נשמתם מהחסד ולכן נוטים לקולא, אבל מזה שיש מעל חמישים מחלוקות שבהם בית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא, זה מראה שמחלוקתם לשם שמים, שעשו לא רק כפי נטיית שכלם אלא לפי הבנתם שלהם וכשהבינו אחרת פסקו כך, כי עיקרם היה לשם שמים.

הספר שלפנינו

בספר זה שנערך בשביל הלומדים בישיבת הקיץ צעירי ליובאוויטש באה"ק לשנת תשפ"ב, נעשה ניסיון ראשוני ללקט לפונדק אחד כמה מטרות:

1. ההבנה שאגדות חז"ל הם גם סוגיא עיונית.
2. ביאורי עניינים של התנאים לפי שיטת הרבי.
3. לימוד תולדות התנאים לפי סדר תולדות חייהם, בשבעת הדורות מהלל הזקן ועד לרבי יהודה הנשיא.

שיטת העריכה: בתחילה הובא הרקע לחיי התנא, לאחר מכן מקורות הגמרא על חיי התנא. הסוגיא ומפרשיה, שיחות הרבי וביאורם, חתימה ונספחים.

בסוף כל שער הובא קטע מבואר מתורת כ"ק הרה"ק רבי לוי יצחק ע"ה שניאורסון אביו של הרבי על אותו התנא, וכן קטע בענייני משיח וגאולה עם ביאורי הרבי בקשר לאותו התנא.

הסוגיות שבספר זה מסודרות לפי סדר שבעת הדורות שמהלל ועד לרבי יהודה הנשיא :

1. הלל ובני בתירא - כיצד נוצרו מחלוקות.
2. בית הלל ובית שמאי - גדרו של יום טובח.
3. רבן יוחנן בן זכאי - הסמיכה.
4. רבי עקיבא וחבריו - הווה מול עתיד.
5. רבן גמליאל וחכמים - כמות מול איכות.
6. רבן שמעון בן גמליאל ורבי מאיר - סיני ועוקר הרים.
7. רבי יהודה הנשיא - מזוזה כשמירה.

ולזה נוספו שערים נוספים ללימוד בישיבת הקיץ כמפורט בפתח דבר.

תקוותנו ותפילתנו שהוצאת קובץ זה תוסיף חיות וחשק בלימוד תורת הרבי וקיום הוראותיו, עדי נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה ממש.

לעילוי נשמת

התמים הנעלה

שלום דב בער ע"ה

בן יבחלט"א הרב יוסף יהודה שי'

ליפּש

נקטף על משמרתו בקיום שליחות כ"ק אדמו"ר ב'מבצע תפילין'

ביום א' מנחם אב תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.